

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИЗМУ INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF TOURISM

Шаповал Т.Б., к. і. н.,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

У статті досліджено питання міжнародного нормативно-правового регулювання туризму в сучасному світі та висвітлено характерні риси основних нормативно-правових документів в сфері туризму. В сукупності, положення міжнародних конвенцій та декларацій в туристичній галузі, сприяють поліпшенню вітчизняних законодавств країн світу.

Сьогодні відносини у сфері міжнародного туризму носять складний комплекс різноманітних економічних та соціально-політичних зв'язків, які вимагають належного правового регулювання. Міжнародний туристичний бізнес робить вагомий внесок у розвиток економіки багатьох країн світу. Туристичний бізнес України не стоїть осторонь. До початку пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії 2022 року в Україні потужно розвивався як внутрішній так і міжнародний туризм. Наша держава на карті світу розглядалась як країна з великим туристичним потенціалом: інфраструктурою, іміджем, ресурсами. Цьому передувала робота всіх гілок влади, органів місцевого самоврядування. Велика увага приділялась імплементації законодавства до його європейських «туристичних» стандартів з метою вирішення як економічних, так і соціальних проблем. Наразі, питання поліпшення вітчизняного туристичного законодавства та туризму в цілому перебуває на стадії обговорення до моменту поліпшення безпекової ситуації в Україні. Тому стаття присвячена саме характеристиці міжнародного законодавства в сфері туристичної діяльності з метою реалізації кращих її проявів в національному правовому колі.

Встановлено, що питання міжнародного нормативно-правового регулювання туристичної діяльності є надзвичайно актуальним і має особливе значення для України. Водночас, на сьогодні, виникло дискусійне питання щодо втілення деяких міжнародних положень щодо безпеки перебування туристів. Тому метою статті є аналіз міжнародно-правового регулювання туризму в світі.

Стаття містить огляд основних положень міжнародних нормативно-правових актів в сфері туризму, серед яких: декларації, конференції, кодекси.

На підставі проведеного дослідження зроблено висновки для подальшого вдосконалення національних джерел правового регулювання туристичної діяльності.

Ключові слова: туризм, міжнародний туризм, декларація, міжнародний нормативно-правовий акт, туристичні послуги, кодекс, турист.

The article examines the issue of international regulatory and legal regulation of tourism in the modern world and highlights the characteristic features of the main regulatory and legal documents in the field of tourism. In total, the provisions of international conventions and declarations in the tourism industry contribute to the improvement of domestic legislation in the countries of the world.

Today, relations in the field of international tourism are a complex of various economic and sociopolitical connections that require proper legal regulation. The international tourism business makes a significant contribution to the development of the economy of many countries of the world. The tourism business of Ukraine does not stand aside. Before the start of the COVID-19 pandemic and the full-scale invasion of Russia in 2022, both domestic and international tourism were strongly developing in Ukraine. Our state was seen on the world map as a country with great tourist potential: infrastructure, image, resources. This was preceded by the work of all branches of government, local self-government bodies. Much attention was paid to the implementation of the legislation to its European «tourism» standards in order to solve both economic and social problems. Currently, the issue of improving domestic tourism legislation and tourism in general is at the stage of discussion until the security situation in Ukraine improves. Therefore, the article is devoted to the characteristics of international legislation in the field of tourism activities with the aim of implementing its best manifestations in the national legal circle.

It has been established that the issue of international regulatory and legal regulation of tourist activity is extremely relevant and of particular importance for Ukraine. At the same time, today, a debatable issue has arisen regarding the implementation of some international provisions regarding the safety of tourists' stay. Therefore, the purpose of the article is to analyze the international legal regulation of tourism in the world.

The article contains an overview of the main provisions of international legal acts in the field of tourism, including declarations, conferences, and codes.

Based on the conducted research, conclusions were made for further improvement of national sources of legal regulation of tourist activity.

Key words: tourism, international tourism, declaration, international legal act, tourist services, code, tourist.

Законодавче забезпечення туристичної діяльності здійснюється на основі міжнародних і національних норм права, що виявляються у формуванні національних законодавств, міжнародних угод, створенні різних туристичних організацій, асоціацій, комітетів, бюро тощо. З точки зору міжнародного права туристична діяльність за своєю природою є взаєминами, що ускладнені іноземним елементом, внаслідок чого регулювання суто національних відносин у сфері туризму стає неприйнятним і вимагає врахування міжнародної практики. З огляду на це, політико-правове середовище країни має забезпечувати належні умови для ведення туристичного бізнесу та відповідати існуючим міжнародним нормам [1, с. 19].

На сьогоднішній день існує близько 70 міжнародних організацій різного профілю і статусу, що займаються проблемами розвитку міжнародного туризму, в тому числі приймають активну участь в обговоренні та прийнятті нормативних актів в галузі туризму. До їх числа належать: 1) організації в системі ООН, що займаються питаннями міжнародного туризму епізодично; 2) спеціалізовані орга-

нізації в системі ООН; 3) неурядові спеціалізовані організації по міжнародному туризму; 4) регіональні і національні організації по туризму [2, с. 447]. Загальновизнані принципи міжнародного права в сфері туризму є важливою складовою в діяльності цих міжнародних організацій.

Отже, розглянемо основні міжнародно-правові акти в сфері туристичної діяльності.

Загальною резолюцією римської конференції ООН щодо міжнародного туризму та подорожей, 1963 року було розроблено рекомендації, які послуговували основою для правового регулювання міжнародного туризму відповідно до норм міжнародного права. Зокрема, знайшло своє визначення поняття «тимчасовий відвідувач», яке включало будь-яку особу, яка відвідує будь-яку іншу країну окрім тієї, яка є його звичайним місцем проживання, з будь-якої причини, окрім заняття професійною діяльністю, що винагороджується у відвідуваній країні. Це визначення охоплює: туриста (тимчасових відвідувачів – не менше 24 годин) у цілях відпочинку, відпустки, лікування, освіти, релігії, спорту, з діловими цілями, за

сімейними обставинами, у відраженні та для участі в конференціях; екскурсантів (тимчасових відвідувачів – менше 24 годин), враховуючи круїзних туристів [3, с. 17].

Римська конференція вказала, що її рекомендації не повинні тлумачитися як такі, що обмежують або знижують ті спрощення, які вже надані державами і які перевершують мірою своєї лібералізації спрощення, рекомендовані нею.

У зв'язку із зростанням конкуренції серед країн і районів активного міжнародного туризму на Римській конференції було встановлено, що набуває значущості співпраця в сфері заохочення туризму на регіональній основі. Зокрема, вказано, що в країнах Європи, Америки, Західній Азії вже виконана позитивна робота з міжнародної співпраці в цьому аспекті, що може слугувати хорошим прикладом для інших туристичних районів світу.

Крім того, Римська конференція рекомендувала вжити спеціальні фінансові, податкові, митні й адміністративні заходи, а також ширше практикувати співпрацю держав в області засобів розміщення та транспорту на базі міжнародних угод і програм розвитку спеціалізованих органів ООН і міжнародних туристичних організацій [3, с. 18].

Римська конференція, визнавши засоби транспорту найбільш важливими чинниками, що сприяють безперервному розвитку міжнародного туризму, рекомендувала подальше зниження пасажирських тарифів на всі види міжнародного транспорту, розвиток транспортних магістралей, досягнення міждержавних угод з найважливіших питань розвитку та використання міжнародних транспортних засобів [3, с. 18].

Манільська декларація по світовому туризму, 1980 року визнає туризм як діяльність, що відіграє важливе значення в житті народів, одну з основних галузей світової економічної діяльності, позитивний та постійний фактор, що сприяє взаємному пізнанню і розумінню, одну з основ для досягнення більш високого рівня поваги і довіри між усіма народами світу. У зв'язку з цим у Декларації зазначено, що обов'язок суспільства – надавати своїм громадянам реальні, ефективні і недискримінаційні можливості доступу до туризму, а міжнародне співробітництво в області туризму повинно бути таким, при якому поважаються індивідуальні особливості народів та основні інтереси держав. Ці тези закладають принципи розвитку іноземного (в'їзного та виїзного) і внутрішнього туризму.

На конференції була порушена проблема економічного значення туризму, зазначалося, що частка туризму в національній економіці та міжнародній торгівлі перетворила його в істотний чинник світового розвитку. «Його постійна роль у національній економічній діяльності і в міжнародному обміні і його вплив на вирівнювання балансу зовнішньої торгівлі перетворюють його в одну з основних галузей світової економічної діяльності» [4].

Отже, основними принципами Манільської декларації в сфері туризму є: право на відпочинок; свобода на пересування; національний туризм; створення умов для туризму; історична спадщина; природні ресурси; державний контроль туризму; нові туристичні шляхи тощо.

Документ «Акапулько» Всесвітньої наради з туризму 1982 року закріпив принципи Манільської декларації в сфері туризму та визначив основні завдання та шляхи їх вирішення. Зокрема, в документі містяться наступні питання: створення необхідних соціально-економічних умов для відпочинку широких верст населення; законодавче закріплення прав громадян на відпочину та туризм; право на відпустку; пропаганда туризму; повага до традицій та звичаїв народів відвідуваних країн; свобода туризму; якість туризму; тощо [5, с. 207].

На Генеральній асамблеї Всесвітньої туристичної організації у 1985 році були прийняті **Хартія туризму і Кодекс туриста**, які містять положення про право кож-

ної людини на відпочинок і дозвілля, включаючи право на розумне обмеження робочого дня та на оплачувану періодичну відпустку, а також право вільно пересуватися без обмежень, крім тих, які передбачені законом, визнається в усьому світі; положення стосовно місцевого населення, яке, маючи право на вільний доступ до туристичних ресурсів, повинно забезпечувати своїм відношенням і поведінкою дбайливе ставлення до навколишнього природного та культурного середовища. У свою чергу, місцеве населення має надію і очікує від туристів розуміння і поваги до їх звичаїв, релігій та інших аспектів їх культури, які є частиною спадщини всього суспільства [6, с. 127].

Таким чином, положення Хартії туризму увібрали в себе норми попередніх міжнародних нормативно-правових актів, які регулюють відносини з надання туристичних послуг.

Продовженням ідей, закріплених у Хартії туризму є **Кодекс туризму**, в якому проголошено загальні права та обов'язки туриста в державі, яку він відвідує; окреслено ряд послуг, що повинні надаватися туристам у місцях їх перебування; наголошено на можливості користування, через відповідні урядові заходи, кращими умовами в транспорті впродовж тимчасового перебування, що можуть бути надані виконавцями туристичних послуг під час подорожі; зазначено про необхідність для туристів після прибуття до місць туристичного інтересу, а також впродовж всього їх транзиту і тимчасового перебування, мати у своєму розпорядженні точну інформацію про умови і можливості, що надаються виконавцями туристичних послуг.

Завдяки положенням Кодексу туриста були розкриті питання стосовно обов'язків туриста, що мали велике значення для забезпечення безпеки туризму та гарантій прав туристів, обіргання туристичних об'єктів, сприяння взаєморозумінню та дружнім відносинам між народами як на національному, так і на міжнародному рівні та зберігання миру [7].

Гаазька декларація з туризму 1989 року включає в себе 10 принципів, які прямо визначають, що «туризм має плануватися державою на конкретній і послідовній основі та стати частиною комплексного плану розвитку будь-якої країни разом з іншими пріоритетними секторами, такими як промисловість, сільське господарство, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, освіта» [8].

Осацька декларація з туризму 1994 року присвячена зростанню значення ролі туризму, розвитку даної галузі, впливу світового туризму на довкілля, економіку та країни в цілому.

В основних положеннях Осацької декларації наголошено на: обов'язку туристів з повагою та терпимістю ставитись до інших культур у період своїх подорожей; ролі урядів та міжнародних організацій при формуванні політичних стратегій, які мають будуватися з урахуванням потреб туризму; необхідності підтримки урядовцями туристичної галузі, відміни бюрократичних бар'єрів, а також забезпечення безпеки туристів [9, с. 30].

Основні положення Манільської декларації:

– проголошено права людини на відпочинок, відпустку та свободу пересування, як природний наслідок права людини на працю [2, с. 131];

– доведено, що завдяки туризму створюються нові види діяльності і це має значення, адже вони стають джерелом нових робочих місць;

Глобальний етичний кодекс туризму, прийнятий XIII сесією Генеральної Асамблеї ЮНВТО (Чилі, 1999 рік), у якому визначено основні правила і принципи діяльності для туристичних організацій, туроператорів та туристичних агентств, а також самих мандрівників. Кодекс покликаний максимально посилити користь від розвитку туризму для населення, звести до мінімуму його негативні впливи на довкілля і культурну спадщину. Статті Кодексу

регламентують поведінку всіх учасників міжнародного туристичного обміну, зокрема заходи по захисту і безпеці туристів та їхнього майна. Цей універсальний документ закріпив положення про те, що туризм повинен бути сферою, яка використовує та сприяє збагаченню культурної спадщини людства, є вигідною для приймаючих країн та співдружностей, а також чинником стійкого розвитку. У Кодексі знайшли відображення питання свободи туристичних подорожей, цьому має сприяти спрощення візових, санітарних та митних формальностей [10, с. 9].

Глобальний етичний кодекс туризму слід вважати еталоном міжнародного нормативно-правового акту в туристичній галузі, в якому закріплені права та обов'язки туриста та надавача туристичних послуг. У зв'язку з розвитком туристичних послуг положення Кодексу містять норми, які обмежують права щодо діяльності виконавців (надавачів) туристичних послуг з метою збереження природи, розвитку фольклору, культури.

У 2001 році була прийнята **Сеульська декларація про мир і туризм**, яка проголосила практичні принципи сприяння миру в усьому світі через туризм, де зазначено важливі положення для розвитку державно-приватного партнерства. Зокрема, сфокусовано увагу на тому, що за допомогою розвитку та промощі туризму можуть бути усунені будь-які форми дискримінації в суспільстві, що сприятиме гармонії людства та створенню більшого простору для взаємного співробітництва та співіснування [11, с. 112].

Також у 2001 році представники світового туризму брали участь у Конференції тисячоліття лідерів туризму в рамках засідання Генеральної Асамблеї ЮНВТО. В результаті прийнято **Осацьку декларацію тисячоліття**, в якій проголошено, що всі туристичні відомства, організації та компанії незалежно від форми власності повинні у тісній співпраці з регіональною та місцевою владою створювати, розвивати комплексні бази даних

для забезпечення конкурентоспроможності туристського електронного бізнесу. Крім того наголошено на обов'язку туристів з повагою та терпимістю ставитись до інших культур в період своїх подорожей; підкреслено роль урядів та міжнародних організацій при формуванні політичних стратегій, які мають будуватись з урахуванням потреб туризму; зазначена необхідність підтримки урядовцями, при проведенні своєї політики, відміни бюрократичних бар'єрів, а також забезпечення безпеки туристів [12, с. 19].

Отже, в даній статті ми розглянули основні характеристики міжнародних нормативно-правових актів в туристичній сфері. Всі ці документи об'єднують одна ціль: доступність та якість надання туристичних послуг. Слід відмітити, що кожен наступний нормативно-правовий акт доповнює та підсилює попередній. Відтак, кожний з перелічених міжнародних нормативно-правових документів є невід'ємною частиною правового механізму світового туризму.

Можна з впевненістю стверджувати, що перелічені міжнародні нормативно-правові акти закріпили основні принципи у сфері надання туристичних послуг. Серед таких принципів слід відмітити: право людини на відпочинок; право на свободу вибору виду відпочинку; право на відпустку; закріплення основних прав та обов'язків туриста; закріплення основних прав та обов'язків надавачів (виконавців) туристичних послуг; безпечні умови перебування туристів; оптимізація переміщення туристів через державні кордони; створення туристичних інформаційних довідників з традицій, звичаїв місцевого населення; забезпечення збереження культурної спадщини.

Отже, положення міжнародно-правових актів в сфері туризму іммігрують в норми національного законодавства. Прагнення України до європейського правового та економічного простору вимагає адаптації внутрішнього законодавства до міжнародних стандартів в туристичній галузі, передбачених дослідженими нормативно-правовими актами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловський Є. В. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 272 с.
2. Организация туризма : учеб. пособ. / А. П. Дуравич, Н. И. Кабушкин, Т. М. Сергеева. Минск, 2003. 632 с.
3. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посіб. / Г. М. Брусильцева, О. Г. Зима. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 214 с.
4. Манільська декларація по світовому туризму від 1980 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 10.07.2022).
5. Міжнародний туризм : навч. посіб. / Т. В. Божидарнік та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 312 с.
6. Скляр Г. П., Карпенко Н. М. Сталый розвиток сфери туризму на засадах партнерства. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 2 (58). С. 126–130.
7. Кодекс туриста ООН від 01 січня 1982 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_641#Text (дата звернення: 10.07.2022).
8. Гаазька декларація Міжпарламентської конференції по туризму ООН від 14 квітня 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_904#Text (дата звернення: 10.07.2022).
9. Самохвал О. О. Державне регулювання міжнародного туризму в німецькомовних країнах західної Європи : навч. посіб. Вінниця : редакційно-видавничий відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 88 с.
10. Глобальний етичний кодекс туризму Всесвітньої туристичної організації від 01 жовтня 1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/983_001 (дата звернення: 10.07.2022).
11. Карпенко Ю. В. Економіко-правові засади розвитку інституту публічно-приватного партнерства в туризмі. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2018. № 2 (87) С. 107–119.
12. Міщенко А. Г. Міжнародне співробітництво у сфері туризму. *Науковий вісник Київського гуманітарного інституту. Сер. Економічні науки*. 2008. № 1. С. 18–24.